

**PROJEKT
DIGITALIZACIJE
OSTAVŠTINE S. S.
KRANJČEVIĆA
KAO POTRAGA ZA
PARADIGMAMA
U PRISTUPU
DIGITALIZACIJAMA
OSTAVŠTINA
NACIONALNIH
VELIKANA**

DANIEL MIŠČIN
Filozofski fakultet Družbe Isusove
Zagreb

OSNOVNO PITANJE

Ovaj rad polazi od rezultata i dosega projekta *Zaštita, digitalizacija i popularizacija ostavštine Silvija Strahimira Kranjčevića*, o kojima će ukratko biti riječi u prvom dijelu. Ipak, u središtu pozornosti ipak je pokušaj da se odgovori na jedno drugo pitanje: *kako iskustva i analize provedene u tom projektu mogu biti korisne za druge projekte digitalizacije nacionalne baštine koji su u tijeku ili će tek biti pokrenuti?* Zato govor o matičnom projektu nije cilj nego samo polazište ovog prinosa.

**STRUKTURA “INTERNETSKOG
DOMA S. S. KRANJČEVIĆA”**

Pojavljivanje rezultata projekta *Zaštita, digitalizacija i popularizacija ostavštine*

S. S. Kranjčevića i predstavljanje “multimedijiskoga internetskog doma” Silvija Strahimira Kranjčevića¹ hrvatskoj javnosti u lipnju 2002. godine (www.sskranjcevic.hr) pobudilo je veliko zanimanje. Možda je doista čudno da jednome događaju u kulturi i znanosti (koje obično nisu u samom središtu javne pozornosti) bude poklonjeno toliko prostora. No to ipak ne čudi jer je riječ o prvoj sustavnoj bazi podataka o jednome hrvatskom velikanu. Pod pojmom *sustavna* prije svega se misli na činjenicu da rukopisi Silvija Strahimira Kranjčevića u toj bazi nisu predstavljeni samo u opsegu izbora, nego se na jednome mjestu mogu vidjeti gotovo svi njegovi rukopisi (98,2%)² njih nešto manje od 4 000. Baza je pretraživa po nekoliko kriterija. U *Životopis* su integrirani svi poznati datumi iz života ne samo S. S. Kranjčevića, nego i svih njegovih najbližih (s dokumentima i multimedijalnim dodacima vezanim uz te datume). To je učinjeno iz uvjerenja da se podacima i građi o

¹ Projekt su zajedno proveli Filozofski fakultet Družbe Isusove, Hrvatska akademska i istraživačka mreža (CARNet), Odsjek za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Državni arhiv u Zagrebu i tvrka Novena.

² Ostalih 1,8% Kranjčevićeve rukopisne ostavštine ne nalazi se u bazi zbog jednoga ili više navedenih razloga: zbog izuzetne oštećenosti rukopisa za koji je procijenjeno da bi njegovo skeniranje moglo uvjetovati daljnje oštećenje izvornika, zbog nedostupnosti nekoliko rukopisa u vrijeme snimanja ili zbog iznimne teškoće u čitljivosti dokumenata nakon skeniranja s obzirom na ograničenja u raspoloživosti opreme i njezina prijenosa za vrijeme rada projektnog tima u Sarajevu i Senju.

jednom autoru, koji se obično izvode iz njegovih djela i privatne korespondencije može pridodati još jedan izvor nezanimarivog značenja. Naime, analiza građe koja se odnosi na najbližu rodbinu i pjesnikove prijatelje (kao što je to učinjeno u *Životopisu*, na www.sskranjcevic.hr) nudi dragocjen odgovor na pitanje kako su pjesnika doživljavali oni s kojima je živio i razgovarao, ili, još više, kakva je slika S. S. Kranjčevića u očima onih kojima je najviše vjerovao. Ta je mogućnost trebala biti iskorištena već i zato što posebice zagrebački dio ostavštine ima status obiteljskoga arhivskog fonda, tj. sadržava veliku količinu građe koja služi upravo za rasvjetljavanje tog pitanja. No tome ćemo se vratiti nešto kasnije. Drugi odjeljak baze nazvan je jednostavno *Ostavština*, i on nudi mogućnost da se rukopisi pregledavaju po načelu strukture uređene pravilima arhivističke struke. Odjeljak *Download* omogućuje korisnicima baze da “skinu” datoteke i čitaju pjesnikova djela složena u MS Word dokumente, i to, kako je uobičajeno, lokalno, s vlastitog računala, bez potrebe priključivanje na mrežu dok to čine. Odjeljak *Bibliografija* namijenjen je znanstvenicima i utemeljen je na čvrstom uvjerenju da je sustavna i strukturirana bibliografija gotovo uvjet mogućnosti znanstvenog rada. Tako su u njoj popisani svi kritički članci o S. S. Kranjčeviću (oko 800 njih), počevši od prvog osvrta Milivoja Šrepela iz 1885. godine na tada upravo izašle *Bugarkinje*, prvu Kranjčevićevu pjesničku zbirku, pa sve do najnovijih, nedavno napisanih. U odjeljku *Pretraživanje* korisnik može pregledavati sadržaj cjelokupne baze uobičajenim upisivanjem ključne riječi, pri čemu je ispis rezultata također struk-

turiran. Baza nudi i mogućnost slušanja Kranjčevićeve ostavštine jer je izbor od 20 najpoznatijih Kranjčevićevih pjesama dostupan u izvedbi našeg uglednog dramskog umjetnika Zlatka Crnkovića. Kako se te izvedbe nalaze u MP3 zapisima, mogu se slobodno “skinuti” (*download*) na računala korisnika, jer smo smatrali da je i to oblik popularizacije pjesnikova djela, osobito primjeren duhu vremena. Osim toga, u bazi je pohranjeno i više od 80 minuta dokumentarnih i dokumentarno-igranih videoklipova koji se mogu podijeliti u tri skupine: videoklipovi o ključnim gradovima i mjestima za pjesnikov život (Senj, Rim, Zagreb, Sarajevo), videoklipovi o predmetima iz pjesnikove ostavštine (uglavnom iz radne sobe S. S. Kranjčevića u Sarajevu) i, što je dočekano s osobitim interesom, dokumentarno-igrani videoklipovi u kojima Ela Kranjčević (tumači je Rosanda Kokanović) govori o svojem životu sa Silvijem.³ U sklopu projekta snimljen je i dokumentarni film *Pisma Silviju* (Syncope production, HTV; realizacija filma: Daniel i Branka Riđički, scenarij: Daniel Miščin), a zbog velikog zanimanja javnosti izdan je i CD-ROM sa spomenutim filmom i multimedijским dodacima koji se odnose na pjesnikov život i bazu

³ Riječ je o dosljednom uprizorivanju tekstova što ih je Ela Kranjčević pisala o svom suprugu za njegova života (*Moj Silvije*) i neposredno nakon njegove smrti (*O Silvijevom životu i bolesti*, *Silvijeva soba* te tzv. *Notes Ele Kranjčević*, intimni “nekrolog” upravo umrlom pjesniku). Usporediti: *Silvije Strahimir Kranjčević, Sabrana djela*, svezak II: *Pjesme II. Neuvršteno u pjesnikove zbirke i postuma*, uredio Dragutin Tadijanović, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1958., str. 635-658.

podataka (*Pisma Silviju*, 2002. i *Kranjčević za 21. stoljeće. Susreti s pjesnikom u našem vremenu* 2005.).

Digitalizacija Kranjčevićeostavštine utemeljena je na odluci da osjećaj poštovanja prema pjesniku i njegovu djelu treba odjelotvoriti dajući mu ruho za 21. stoljeće. Upravo prema očekivanju, a s obzirom na činjenicu da je to prva takva baza u nas, jedan od ozbiljnih zadataka projekta svakako je bilo to da se, usporedno s “parcijalnim ciljem” – digitalizacijom Kranjčevićeostavštine, nastoji pridonijeti i “globalnom cilju” – rasvjetljavanju prednosti digitalizacije kako bi se na taj način potaknulo svako slično nastojanje glede ostavština drugih

velikana. Štoviše, otpočetak smo smatrali da najvažniji uspjeh projekta *Kranjčević* ne bi bio samo izvrsnost njegovih rezultata s obzirom na autora koji je u središtu projekta, nego da će projekt doista živjeti samo ako Kranjčević na Internetu dobije društvo ostalih žitelja nacionalnoga kulturnog i znanstvenog Olimpa.

Sigurni da je potpora tom procesu daleko važnija od analitičkog pogleda unatrag (koliko god takva retrospekcija bila razlog za radost), posvetimo se sada zadatku koji stoji u naslovu ovog rada: pođimo od pojedinačne realizacije

Slika 1. Silvije Strahimir Kranjčević sa suprugom

(Kranjčevića) prema načelima koja su u projektu primijenjena, kako bi mogla koristiti svima koji dijele iste vrijednosti. Vratiti nam se, dakle, središnjem pitanju koje je istaknuto na početku.

PRETPITANJE ILI METARAZINA: ZAŠTO DIGITALIZIRATI OSTAVŠTINE NACIONALNIH VELIKANA?

Čini se da bi na to pitanje mnogo jednostavnije bilo odgovoriti protupitanjem: a zašto ne? Pritom bi, zasigurno, oni koji digitalizaciju dovode u pitanje bili

pred mnogo zahtjevnijim zadatkom od onih koji bi je branili. Ipak, kako je već spomenuto, projekt digitalizacije Kranjčevićeve ostavštine morao je računati s činjenicom da će, usporedno s provedbom svojih temeljnih ciljeva vezanih za Kranjčevićevu ostavštinu, cijelo vrijeme trebati objašnjavati i temeljnu, metarazinu, tj. razloge zbog kojih je potreban takav korak. Iako se takva pitanja posve lako mogu i razumjeti i opravdati, možda im treba posvetiti trunak pozornosti samo zato što će se ona postavljati i drugim projektima sličnih nakana, i to sve dok uz tehnologije te vrste bude stajao neobični pridjev *nove*. Ako su, naime, tehnologije nove, tada je jasno da dio onih koji gledaju njezine učinke nisu posve bliski s njom i da ta neudomaćenost lako stvara i nelagodu. To je posve normalno, iako je sigurno da će proces odumiranja te nelagode uvijek biti obrnuto proporcionalan brzini kojom se nove tehnologije razvijaju, nudeći stalno sve bolje mogućnosti i nova područja kojima se digitalizacija rukopisa nacionalnih velikana može okoristiti, na dobro rukopisa koji se obrađuju. Prigovori na tom tragu mogu se svrstati u dvije skupine. Ovisno o tome što im je uporište i kako izvode argumente, mogli bismo reći kako postoje generalistički prigovor i prigovor “romantika” upućen tehnologiji u susretu s rukopisima.

“Generalistički” prigovor

Generalisti svoj prigovor opravdavaju “općom tiranijom tehnologije” i potrebom da se rukopisi zaštite od tog naleta i tako ostanu izvan dosega njezine, kako im se čini, destruktivne moći. Iako bi se mnogi suvremeni teoretičari kulture

i filozofi lako mogli naći na toj strani (spomenimo tek Heideggerovo *Pitanje o tehnici*⁴, koje bi u nekim svojim dimenzijama moglo biti rodonačelničko za ovu problematiku), glasnici “pokreta otpora” često precjenjuju moć tehnologije, pa se katkad čini da ona ima neku vrstu imperijalne moći pokoravanja svijeta starina u kojemu smo se svi dobro osjećali. Ako ipak postoji “tiranija tehnologije”, onda treba pitati: ima li ta tiranija neki svoj program, treba li strahovati da će, kad jednom stvori prisilnu upravu, doći do nietzscheanskog prevrednovanja starih vrijednosti? Naime, ako je tako, onda je to sigurno zvono na uzbunu. Iako u tom pitanju ima trunaka ironijske karikature, treba, uz određeni oprez, reći kako se čini da je to pitanje u svojoj biti – umjetno, i to zbog sasvim jednostavnih razloga. Sama tehnologija po sebi nije ni dobra ni loša, ona je indiferentna. Ona se, dakako, može zloupotrijebiti, ali odbacivanje tehnologije zbog mogućnosti njezine zloupotrebe jednako je tako smisleno kao i pokušaj da se, navedimo klasični primjer, majkama zabrani da nožem režu kruh svojoj djeci, i to zato što se, osim za takve plemenite ciljeve, taj nož može upotrijebiti i za najgori od svih zločina – ubojstvo.

Generalistima treba odgovoriti: koristi od digitalizacije rukopisnih ostavština mogu se svrstati u tri skupine, pri čemu primjena tehnologije na svaku od tih skupina nosi znatne prednosti. Neupitnost tih prednosti čini sve čvršćim ukorjenjivanje tehnologije u kontekst suvremenih promišljanja o zaštiti baštine, i čini se kako je taj proces nezaustavljiv.

⁴ Martin Heidegger, *Die Frage nach der Technik*, Günter Neske Verlag, Pfullingen, 1962.

KORISTI OD DIGITALIZACIJE RUKOPISNIH OSTAVŠTINA		
	<i>Prije digitalizacije</i>	<i>Nakon digitalizacije</i>
<i>Sigurnost ostavština</i>	Neprestani rizik od oštećivanja pregledavanjem ostavštine.	Rizik od oštećivanja minimaliziran jer ostavštinu nije potrebno izlagati opasnosti daljnjeg oštećivanja pregledavanjem.
<i>Pregledljivost</i>	Ograničena stanjem rukopisa.	Tehnologijom znatno poboljšana, mogućnost povećavanja i analize nema nikakvih posljedica za rukopise.
<i>Dostupnost</i>	Prostorno-vremenski ograničena.	Potpuna dostupnost, bez prostorno-vremenskih ograničenja.

Treba ipak reći kako je zapravo sve manje onih koji bi osporavali tu načelnu razinu, tj. iznosili taj prigovor, vjerojatno zato što su prednosti iz tablice očite i teško osporive. Zato nelagoda koju neki osjećaju motreći tehnologiju u dodiru s rukopisnom baštinom velikana sve više poprima drugi, suptilniji oblik.

Prigovor “romantika”

Za razliku od prvog prigovora, onoga “generalista”, prigovor “romantika” zavređuje mnogo više pozornosti. Treba priznati da se i sami zagovornici tehnologije (ako uopće treba govoriti o dva tabora) mogu složiti s tim prigovorom i ostati zamišljeni nad jednim njegovim dijelom. Taj novi i sve češći prigovor “romantika” ima mnogo argumenata, od kojih je reprezentativan onaj da je e-mail kultura ili čak sms-kultura potisnula klasično dopisivanje, da klasična pisala, poštanske marke, kuverte i stilizirani metalni noževi za otvaranje kuverata sve rjeđi na našim stolovima, a sve ih je više u kutijama ili vitrinama. Možda možemo biti još zabrinutiji time što je u tehničkom jeziku autora knjiga sačuvana

“relikvija” iz starine koja dobro pokazuje da su „romantici“ u pravu. Naime, prije tiska u prijelom je potrebno dostaviti “rukopis knjige”. Nekad je to doista i bio “rukopis” (sjetimo se npr. Proustovih rukopisnih araka romana *U traganju za izgubljenim vremenom* i njegovih bezbrojnih uljepljivanja dodatka tekstu, i to gotovo na svakoj stranici prve inačice rukopisa, čime je izluđivao izdavače). Danas pak taj “kult rukopisa” sve više nestaje, jer kao da se gubi osjećaj da je u rukom ispisanu tekstu nekog autora njegova prisutnost izvornija nego što je u otisku. U suvremenih autora vrlo često rukopisi zapravo i ne postoje jer se misli prepuštaju izravno tehnologiji. Rukopis je preskočen i marginaliziran te će se umjesto listanja požutjelih papira s krasopisnim viticama starih majstora uskoro na stol stavljati – samo memorijske kartice kao *Sabrana djela*. Takav otpor “romantičara” je i razumljiv i prihvatljiv, ali ipak ostaje pitanje: je li tehnologija doista kriva za taj proces? Zabranjuje li ona autorima da stvaraju na stari način, prateći pokrete svoga pera na papiru? Sužava li im ona doista prostor ili smo

svi mi zapravo konformisti? Je li otvaranje novih mogućnosti doista isto što i negacija tradicionalnih i prokušanih vrijednosti? Može li se susret tehnologije i rukopisnih ostavština proglasiti primjerom ugrožavanja “klasičnoga” onim novim i modernim?

Na ta je pitanja moguće sasvim mirno odgovoriti – negativno. Prije svega, pokazalo se da je ta vrsta straha neopravdana jer su, primjerice, neki mislili da će svima dostupna internetska tehnologija i pdf-dokumenti potpunih izdanja knjiga nad kojima više nema autorskih prava (dakle, upravo velik dio onoga što smatramo “klasikom”) ugroziti položaj knjige, ali to se, naravno, nije dogodilo, iako takvih “slobodnih knjiga” na internetu ima mnogo više nego tiskanih knjiga u prosječnoj knjižnici. Koliko je neopravdano (s katkad upravo apokaliptičkim slutnjama) tehnologiju suprostavljati “tradiciji” i zašto, najbolje se vidi baš na ovoj našoj temi: digitalizaciji rukopisnih ostavština. Kao što je poznato, a i vidljivo iz prethodne tablice, susret tehnologije i rukopisnih ostavština visoko je profitabilan upravo za rukopise. Ona ih ne potiskuje nego služi kao sredstvo njihova čuvanja. Ona im nije prijetnja nego njihova dodana vrijednost jer približava rukopise čitateljima i znanstvenicima. Na taj način tehnologija ne odvodi korisnike od rukopisa i tradicije nego ih, obrnuto – njima vraća. Tako je tehnologija zapravo sredstvo povratka, a ne odlaska, zaborava ili negacije. Usuđujem se, štoviše, tvrditi da je primjena tehnologijskih rješenja u čuvanju rukopisne baštine upravo bespogovorni sluga tradicije i njezinih vrijednosti i da se u tome iscrpljuje bit njezine primjene u tom području. Zahvaljujući primjeni nove tehnologije, rukopisi iz-

laze iz mračnih arhiva, prašnjavih kutija i posredovanjem Interneta ulaze u virtualne privatne biblioteke svih onih koji to požele, i to bez ikakva sigurnosnog rizika. Onog istog rizika od oštećivanja koji postoji pri svakom uzimanju vrijednog rukopisa u ruke, bez obzira na to čini li se to radi znanstvenog istraživanja ili samo radi usputnog pregleda.

Tek usput, baš je ovdje dobro parafrazirati Heideggerovu misao, tj. osvrnuti se na njegovu potrebu da objasni nakane svoje destrukcije klasične ontologije: on nije želio svojim pristupom “destruirati” klasičnu ontologiju o kojoj je raspravljao, jednako kao što se ljubav prema rukopisima ne može odvojiti od potrebe da im se tehnologijom pomogne. Upravo obrnuto, moglo bi se usporediti s Heideggerom, tehnologija (kao ni njegova “destrukcija”) ne čupa korijene rukopisa niti nas od njih na bilo koji način odvaja. Umjesto toga, riječ je o “pluženju i okopavanju temelja”,⁵ krčenju puta natrag, k izvoru i njegovoj nepomućenoj bistrini. Zato u promicanju tehnologije nema nikakva “imperijalizma”: promicatelj tehnologije znači isto što i služitelj baštine – i ništa ni manje ni više od toga. Pred nacionalnim se blagom možemo dijeliti u samo dvije skupine koje ne moraju nužno biti odjeljene: na divitelje i služitelje. Jedino što tehnologija danas doista može jest pružiti novi obzor toga služenja.

Zato bi se, ma koliko to paradoksalno zvučalo, moglo reći da je susret tehnologije s rukopisima barem dijelom nadahnut i potrebom da tehnologija bude sredstvo povratka na te izvore za kojima,

⁵ Martin Heidegger, *Što je metafizika?*, u: *Kraj filozofije i zadaća mišljenja. Rasprave i članci*, Naprijed, Zagreb, 1996., str. 89.

Slika 2. Ovitak CD-ROM-a, *Pisma Silviju*, 2002. god.

s pravom, čeznemo. Razgovor “romantika” i zagovornika tehnologije zapravo i nije polemičan jer ih ujedinjuje istovjetnost čežnje: *ad fontes!*

Sljedeća se načela u vođenju projekta digitalizacije nacionalne baštine što ćemo ih ukratko izložiti ne mogu istrgnuti iz toga temeljnog konteksta jer mu pripadaju kao polazište.

PRVO NAČELO: ŽIVI AUTOR!

Kad se govori o digitalizaciji nacionalne baštine, zaštita, preglednost i dostupnost doista su najčešće riječi kojima se govori o njezinim dosezima. Čini se ipak kako bi ciljeve digitalizacije trebalo postaviti još malo ambicioznije. Riječ je zapravo o načinu na koji se postavljaju ciljevi digitalizacije. Može li se poći koji korak dalje od “virtualnog skladišta” najvažnijih rukopisa pojedinog autora? Treba li se digitalizirana baština zadovoljiti samo time da postigne svoja temeljna tri cilja? Zasigurno ne. Što je, dakle, više od “virtualnog skladišta”? Kad se na tome mjestu pokuša razmišljati o virtualnom inter-

netskom domu pojedinog autora, tada se možemo nadati da još bolje iskoristavamo mogućnosti koje tehnologija nudi. U virtualnom bi se skladištu svakako našla izvorna rukopisna građa, ali što bi joj trebalo pridodati da napravimo korak više? Izvorna obiteljska građa u tom je smislu nezamjenjiva zato što se uobičajenoj relaciji autor – djelo ovdje dodaje još jedna, često skrivena neprocjenjivo vrijedna dimenzija: to su sva pisma, bilješke i dokumenti najbližih članova obitelji (naravno, ako takva građa postoji i ako je dostupna). Ta građa može dodati još jednu dimenziju koje na prvoj razini, autor – djelo, nema. Ta obiteljska građa nudi odgovor na pitanje: kako je autor viđen očima svojih najbližih? Kako autor izgleda u očima onih kojima je, kako bi rekao Pupačić, on sam povjerio pravo da pred životom govore u njegovo ime?⁶ Primjer Kranjčevićeva internetskoga

⁶ Parafraza poznatog stiha iz pjesme *Oporuka* Josipa Pupačića, u: Josip Pupačić, *Pjesme*, Ex libris, Zagreb, 2005., str. 68.

doma jasno očituje bogatstvo i korisnost te obiteljske dimenzije. Spomenimo samo najvažniji element: Kranjčevićevoj rukopisnoj ostavštini i dokumentima pridodana je i ostavština njegove supruge Ele Kranjčević rođene Kašaj (zagrebački dio ostavštine) i njegovih prijatelja (sarajevski dio ostavštine) kako bi se na taj način pridonijelo odgovoru na pitanje ne samo o tome kako je izgledao njegov “javni svijet”, svijet njegovih djela, nego i to kakav je bio onaj drugi, očima skriveniji: Kranjčevićev osobni svijet. Taj se osobni svijet, naravno, najčišće odražava u privatnoj korespondenciji, i to upravo s najbližima. Kad god je moguće, valja nastojati ne razdvajati ta dva elementa, bez obzira na to što je nedvojbeno da onaj prvi ima veće značenje za samog autora. Treći važni element u postizanju

cilja postavljenog prvim načelom jesu i sve dostupne osobne autorove stvari. U Kranjčevićevu primjeru sretna je okolnost svakako i činjenica da je sačuvana njegova radna soba s mnoštvom osobnih predmeta koji rukopisnoj ostavštini iz obje prethodne skupine daje osobitu životnost.

Kombiniranjem građe iz ta tri elementa sigurno dobivamo raznolikost, ali ostaje pitanje kako osigurati da baza o nekom velikanu ne bude samo pregledni niz katkad i zamornih dokumenata. Odgovor na to pitanje čini se nedvojbenim: primjenom, kad god je to moguće, punog opsega multimedije. Praktično to znači da digitaliziranoj građi i fotografijama valja nastojati pridodati zvučne elemente (npr. izvedbe ulomaka važnih djela autora ili kratke izjave poznavatelja njegova djela)

Slika 3. Prva izdanja Kranjčevićevih knjiga

i videograđu o mjestima relevantnim za njegov život. Važnost spajanja svih tih elemenata ogleda se u njihovu provjerenom sinergijskom učinku. Služeći se brojevnim jezikom, njihov konačni zbroj doseže veću vrijednost od zbroja svih njezinih pojedinačnih dijelova. Time se nalazimo na tragu ključnog ideala u gradnji virtualnih internetskih domova: umjesto građe o autoru, koja time iscrpljuje svoje značenje i svrhu, ona treba poslužiti potrazi za “živim autorom” koji je motren, u mjeri u kojoj je to moguće, u izvornosti svojih životnih prilika, misli, zapisa i zajedništava.

Cilj tog nastojanja je nakana da se iz često “objektivirajućeg” mišljenja – približimo autoru u njegovoj što potpunijoj izvornosti. To će paradigmu autora kao objekta (što je vrlo čest slučaj u znanstvenom sagledu, već i zbog zakonitosti znanstvene metodologije) pretvoriti u ideal autora kao subjekta koji to i ostaje, “živog autora” u njegovoj izvornosti.

Izvorna građa o nekom autoru <i>Rukopisi djela</i> (autor – djelo) autorov javni život + izvorna obiteljska građa <i>Rukopisi osobne korespondencije</i> (autor – drugi) autorov osobni svijet + autorov privatni prostor i predmeti (radna soba, stan, “sitnice”) <i>Izvornost mjesta</i> + puni opseg multimedije + interdisciplinarni pristup u obradi građe
= IDEAL: “ŽIVI AUTOR”

DRUGO NAČELO: INTEGRACIJA RUKOPISA U IZVORNI PROSTOR

Napredak tehnologije virtualne šetnje postavlja pred nas nove izazove. Naime, stupanj razvoja te tehnologije danas dopušta još korak dalje od videozapisa o relevantnom prostoru za nekog autora. Ta tehnologija ne omogućuje samo pasivno promatranje prostora, već interaktivno virtualno kretanje u njemu, to prije što se ona već prilično približila izvornom gledanju prostora jer pokriva svih 360 stupnjeva. Na taj se način čuvanju rukopisne ostavštine pridodaje i sada otvorena mogućnost čuvanja izvornosti mjesta na nov način. To praktično znači da je u idealnim okolnostima građu moguće pretraživati ne više samo u nizovima “ikona” umetnutih u umjetno sučelje koje sugerira istrgnutost građe iz njezina izvornog prostornog konteksta, nego njezino pregledavanje u izvornom prostoru u kojemu je građa nastala. Kad je riječ o Kranjčevićевой ostavštini, izazov budućih koraka jest integriranje te ostavštine u njegovu radnu sobu, tj. učiniti je pregledljivom upravo na mjestu gdje je ona izvorno stvorena, na njegovu pisaćem stolu. Virtualno kretanje kroz taj prostor dodatni je element privlačnosti te ideje. Napomenimo samo usput da je ta metodologija posebno prikladna kad su cijeli stanovi književnih velikana sačuvani u svojem izvornom obliku, pa je teško ne spomenuti kako bi veliki izazov u tom smislu svakako mogla biti mogućnost proučavanja Krležine rukopisne ostavštine, virtualno integrirane u vrlo lijep prostor njegova doma na Gvozdu.

TREĆE NAČELO: VOĐENJE PROJEKATA – MALI KORACI

Postojanje niza malih, uglavnom zavičajnih muzeja i knjižnica veliko je

ohrabrenje za budućnost digitalizacije ostavština nacionalnih velikana. To može zvučati čudno kad se zna da najveći dio ostavština čuvaju velike nacionalne institucije. No pokretanje projekta digitalizacije nacionalnog blaga u takvim velikim sustavima dugoročno doista može dati najbolje rezultate, ponajprije zato što veliki sustavi mogu takve poslove najlakše standardizirati, objediniti i provesti na najvišoj tehnološkoj razini jer im to dopušta kvaliteta opreme koju imaju i znanje stručnjaka koji u tim sustavima rade. Stoga takva nastojanja velikih sustava treba na sve načine podržati, ohrabriti i pomoći. Ipak, pokretanje takvih projekata u tim sustavima najčešće zahtijeva i velike strukturne promjene. Čak ako takve prilagodbe i nisu potrebne, sasvim je prirodno da veliki sustavi uvijek traže tzv. globalna rješenja odnosno nastoje stvoriti uvjete da, u određenom vremenskom razdoblju digitalizacijom obuhvate svu vrijednu građu koju čuvaju. Dakako, ni to nastojanje samo po sebi ne samo da nije problematično nego zaslužuje svaku potporu. Ipak, pretpostavka toga redovito prate veliki problemi: osiguravanje financijskih sredstava za provedbu digitalizacije odnosno stvaranje pravoga internetskog doma nekog autora u njihovu primjeru znači izgradnju cijelog niza internetskih domova velikana koji su međusobno povezani u jedinstveni sustav. Pritom vrijedi zakon velikih brojeva: što je građa veća i što je više autora koje treba obuhvatiti, to su za njezinu digitalizaciju, doduše nerazmjerno, potrebna veća sredstva. I tada uskrsava pitanje: što će se događati u međuvremenu, dok veliki sustavi doista ne pronađu sredstva kojima bi osigurali provođenje plauzibilnih “globalnih rješenja”?

Kako čekanje ne bi bilo isprika za nedjelovanje, rješenje je zasigurno u logici malih koraka. Sasvim je sigurno da se uspjeh Kranjčevićeva internetskog doma temelji na toj logici malih koraka. To znači: dok čekamo trenutak u kojemu ćemo za svoje nacionalno blago moći učiniti ono što svi želimo, učinimo sada ono što realno možemo. Mali zavičajni muzeji i knjižnice obično su usredotočeni na jedno ime i možda baš to može biti zanimljiva formula gradnje malih internetskih domova, onih čiju građu oni čuvaju.

Takav pristup ni ove “periferijske pristupe” ne može osloboditi onog istog problema koji muči i velike sustave – onog financijskoga. To je uistinu problem različit po stupnju, ali ne i po vrsti. Međutim, baš ta razlika po stupnju stvara prednost malih sustava pred velikima. Uvjeren sam da je projekt digitalizacije Kranjčevićeve ostavštine jasno pokazao na koji se način ta načelna prednost može pretvoriti u djelotvorni iskorak. Naime, obično se govori o tome da je prije početka realizacije projekta nužno “zatvoriti financijsku konstrukciju”. Međutim, vodstvo projekta *Kranjčević* odlučilo je primijeniti sasvim suprotno načelo: krenuti u projekt s otvorenim proračunom, tj. raditi premda sredstva kojima je projekt raspolagao sasvim sigurno nisu bila dovoljna da se dovede do kraja. Zato je stalni projektni tim zamolio ostale suradnike za ono što je sam bio spreman uložiti – entuzijazam. Stajalište da ljubav prema pjesnikovu djelu i poštovanje koje prema njemu osjećamo mora dobiti svoj djelatni izraz stvorilo je taj entuzijazam, a njegovi su razmjeri toliki da su stalni članovi projektnog tima iz različitih struka i institucija ra-

dili bez ikakva honorara, nastojeći vrlo ograničena sredstva usmjeriti u razvoj projekta. Štoviše, vanjski suradnici projekta prepoznali su taj zanos koji je bio u temelju projekta te su u tom smislu bili više no susretljivi.

Zagovaranjem logike malih koraka kao modela za buduće digitalizacije ostavština nacionalnih velikana nipošto ne želimo reći da se oni koji će na tim digitalizacijama raditi trebaju odricati zaslužene nagrade. Logika malih koraka znači nešto što je čak i važnije od (ne)razumne mjere entuzijazma u gornjem smislu odricanja od svakog honorara za nositelje projekta. Ona zapravo znači da mali koraci budu načelo planiranja projekta. Na taj način svi veliki projektni zadaci mogu biti razlomljeni na manje segmente. Dovršetak svakoga od tih manjih segmenata otvara projektnom timu mogućnost da često ističe rezultate projekta i njegove potrebe. Na taj način niz, premda malih, ali ipak uspješno ostvarenih koraka donosi velike rezultate, ali, što je još važnije, djeluje motivacijski za daljnja ulaganja u projekt. Usto napredak u realizaciji ciljeva projekta širi mogućnosti njegova financiranja na područja koja na početku projekta nisu bila vidljiva, već zato što nije bilo motivacijske snage koja proistječe iz postignutih rezultata, koji pak zbog primjene logike malih koraka privlače potencijalne ulagače.

ZAKLJUČAK

Opisane teorijske spoznaje i praktični rezultati projekta *Zaštita, digitalizacija*

i popularizacija ostavštine S. S. Kranjčevića, koji mogu poslužiti u traženju paradigmi u digitalizaciji ostalih nacionalnih književnih i inih velikana, mogu se sažeti u pet osnovnih točaka.

1. Digitalizacija rukopisnih ostavština velikana donosi neosporive koristi u smislu unapređenja dostupnosti, pregledljivosti i sigurnosti tih ostavština.
2. Tehnologija ne potire izvornost rukopisne ostavštine, niti je može zasjeniti. Ona je sredstvo čuvanja baštine, njezine popularizacije i istraživanja. Na tom tragu ona nudi dosad neslućene mogućnosti.
3. Ideal virtualnih internetskih domova s ostavštinom nacionalnih velikana nije samo pohrana svih oblika dostupne ostavštine, nego primicanje izvornosti autorova svijeta i života, tj. ne profila “autor-objekt” nego “autor-subjekt”, osobni, realni, “živi autor”.
4. Napredak tehnologije virtualne šetnje omogućuje da se osim čuvanja izvornosti rukopisa sačuva i izvornost mjesta na kojima su oni nastali, čime se ostvaruje izazov integracije rukopisa u autentične ambijente.
5. Logika malih koraka u planiranju projekta ne podiže samo razinu njegove izvedivosti, nego i otvara mogućnost češće prezentacije postignutih rezultata. Ti rezultati mogu imati nezamisliv motivacijski potencijal, pa naknadna ulaganja u projekt mogu zajamčiti njegov trajni i u početku nepredvidiv pozitivni razvoj.

THE SCHOLARLY AND TECHNOLOGICAL CONTEXT OF THE DIGITALISATION OF THE LEGACY OF CROATIAN LITERARY GREATS (FROM THE KRANJČEVIĆ PROJECT TO THE MATOŠ PROJECT)

As is widely known, several years ago HAZU, CAR-Net, the College of Liberal Arts of the Society of Jesus, NSK, the Museum of Literature and Theatrical art of Bosnia and Herzegovina and the company Novena finished the interdisciplinary scholarly project, The protection, digitalisation and popularisation of the legacy of Silvije Strahimir Kranjčević, whose results were presented at www.sskranjcevic.hr, which is the first systematic database devoted to a Croatian literary author since it encompasses the poet's entire manuscript legacy.

The paper deals with the scholarly basis and technological derivations formulated and implemented by the project starting out from the idea of technology in the service of interdisciplinary proj-

ects, as well as the orientation to make use of the new technologies not only in contributing to the accessibility and easier reference with respect to the heritage as never before, but also with the aim of taking the legacy to a new dimension, giving it a new appearance for the 21st century. One of the basic ideas of the project, with respect to its pioneering characteristics, was the impetus to digitalise, in line with the presented scholarly and technological methodology, the legacy of other authors. Today, four years later, we have begun the project "The digitalisation of the legacy of A. G. Matoš" in cooperation with the A. G. Matoš Society Tovarnik as the initiator of the project.

The paper offers answers to questions like those concerning the extent to which the time since the successful end of the Kranjčević project make the technology even more suitable for the digitalisation of valuable legacies and whether scholarly propositions could be enhanced in such a way as to make the new project stand alongside the leading global trends in this field. Does this open the way towards the digitalisation of the legacies of all Croatian authors?